

SVERIGES KRIGSBEREDSKAP

Av kapten S. NIHLÉN

I SAMBAND med Ungernkrisen har säkert mången frågat sig hur det är med vår beredskap. Ofta kanske utan att göra klart för sig att beredskap är ett mångtydigt begrepp. Innan dess innebörd i detta sammanhang anges, är det nödvändigt att något beröra de angreppsformer, som en fiende kan tänkas använda mot vårt land. Av tidigare artikel i denna serie har framgått, att ändamålet med ett angrepp torde vara att helt eller delvis besätta vårt territorium, så att det kan utnyttjas för angriparens vidare syften. Sverige måste ockuperas och därpå kunna försvaras mot andra spekulanter på strategiska positioner i vårt land. Invasionen kan ske över landgräns, över havet eller genom luften. Sannolikt användes alla invasionsformerna samtidigt, varvid de föregås och åtföljes av kraftiga luftangrepp med robotar och flyg. Oberoende av vilka kombinationer, som kommer till användning, kan angreppet utföras som ett *metodiskt anfall* — där den slutliga framgången avses bli säkrad genom överväldigande kraftinsats — eller som ett *kuppanfall*.

Det *metodiska anfallet* kan svår-

ligen förberedas och utföras utan att vi får någon förvarning. Anfall över vår landgräns förutsätter inmarsch och uppladdning i något av våra grannländer. Ett invasionsföretag över havet kräver förberedelser i hamnar och ansamling av tonnage i sådan omfattning, att det knappast kan undgå att uppmärksammas. Icke ens en stormakt disponerar för närvarande resurser för att luftlandsätta och luftledes underhålla stridskrafter av sådan omfattning, att de kan utföra större, långvariga operationer. Enbart genom luften torde därför ett metodiskt anfall knappast kunna genomföras. Luftlandsättning i samband med metodiskt anfall får sannolikt närmast karaktär av understöd till operationer över landgräns eller hav.

Ett *kuppanfall* kan utföras med de stående — dvs. ständigt stridsberedda — förband, som en stormakt alltid har disponibla. Det kan därför ansättas utan omfattande och röjande förberedelser. Lättröriga förband framrycker snabbt genom våra grannländer och söker ta strategiskt viktiga punkter och mobiliseringsförråd. Enstaka fartyg

går direkt in i hamnarna och urlastar snabba eldkraftiga enheter, som omedelbart framrycker mot sina mål. Från luften landsättes fallskärmsförband, som tar knutpunkter och lamslår administrationen. Förvarningstiden kan vid kupp-anfall begränsas till marschtiden genom grannlandet resp. gångtid över havet och flygtid. Vid kupp-anfall över havet röjs kanske icke fartygens karaktär förrän de passerar territorialgränsen, varvid förvarningen uteblir helt. Flyg- och fjärrvapen-anfall, som kan insättas från baser över vilka vi saknar varje möjlighet till insyn mot t. ex. storstäder och kommunikationer, fördröjer och försvårar våra motåtgärder i ett läge, då tidsfaktorn kan ha avgörande betydelse.

Ett anfall kommer givetvis icke att utföras enbart med militära medel. Här behandlas dock endast det militära försvaret.

Den krigsberedskap, som erfordras för att möta det metodiska an-fallet är delvis av annat slag än den, som krävs för att avslå kupp-anfallet. Den förstnämnda beredskaps-formen kan närmast definieras såsom en *långsiktig beredskap*, medan den senare i första hand är av momentan art — *omedelbar beredskap*. Med båda formerna sammanhänger *mobiliseringsberedskapen* dvs. tiden för omställning från freds- till krigsorganisation.

Långsiktig beredskap skall medge att försvaret efter mobilisering kan

utveckla maximal effekt. Denna form av beredskap är sålunda beroende av i vilken utsträckning det varit möjligt att under lång tid konsekvent bygga upp och vidmakthålla försvaret vid en nivå, som svarar mot utvecklingen och våra resurser. Huvuddelen av den materiel, som planlägges och beställes vid en viss tidpunkt, kan på grund av tiden för projektering och tillverkning införas i organisationen först efter 5 à 7 år. Beroende på dess livslängd kommer den därefter att bibehållas i organisationen 7 (t. ex. flygplan) — 20 (t. ex. större örlogsfartyg) år. Materiel kan i ett hotande läge i regel icke köpas från utlandet. Våra egna tillverknings-möjligheter är begränsade bl. a. av den industriella kapaciteten. Tillgången på råvaror, utbildad personal, maskiner och andra investeringar sätter en bestämd gräns även för tillfällig utökning. Det är därför icke möjligt annat än i undantagsfall att snabbt bota väsentliga brister i den materiella krigsberedskapen.

Motsvarande problem gäller för personalsidan. Brister på utbildad personal kan icke täckas utan långvariga och kostnadskrävande åtgärder. Grundutbildningen — första tjänstgöringen — för huvuddelen av våra värnpliktiga ligger i genomsnitt mer än 10 år tillbaka i tiden. Flygförarutbildning kräver minst 2 år, utbildning av teknisk personal i försvaret än mer. Dagens tillgång på befäl är sålunda beroende av re-

kryteringsresultatet under ett stort antal år, som i genomsnitt ligger 10 à 15 år tillbaka i tiden.

Det metodiska anfallet måste mötas av ett metodiskt försvar uppbyggt under årtal av målmedvetet arbete efter långsiktiga planer.

Omedelbar beredskap innebär att stridskrafter ständigt finns beredda att insättas för att avslå ett kupp-anfall utfört med begränsade styrkor. Om försvaret är framgångsrikt skapas även möjligheter för mobilisering av övriga förband, så att de kan sättas in mot ett följande metodiskt anfall. Kuppberedskap är dyrbar. Stående styrkor måste finnas, bestående av fast anställd personal eller av värnpliktiga, som tjänstgör utöver den tid, som erfordras för själva utbildningen. Personal bindes för uppgifter av enbart beredskapsnatur. Överhuvud krävs tids- och arbetskrävande insatser utöver dem, som erfordras för att bibehålla eller förbättra förbandens stridsvärde. Kostnaderna för en ökad omedelbar beredskap kommer inom en given kostnadsram att gå ut över andra anslag. I något eller några avseenden sänkes kvalitet eller kvantitet dvs. den långsiktiga beredskapen nedgår.

Den omedelbara beredskap, som fortlöpande upprätthålles inom den svenska krigsmakten är i kort sammanfattning följande.

Luftbevakning och stridsledning är delvis organiserad inom de viktigaste bevakningssektorerna. Delar av flygförbanden är så organi-

serade att de är eller med mycket kort varsel kan göras stridsberedda på fredsbaserna.

Mindre delar av sjöstridskrafterna är organiserade och bemanade redan i fred. De har därigenom ständigt en förhållandevis hög beredskap.

Vid armén finns förband, som snabbt kan göras stridsberedda under de tider, då de krigsförbandsvisa repetitionsövningarna pågår. Från denna synpunkt är repetitionsövningarna under våren i det s. k. värnpliktsfria uppehållet av särskild betydelse. Tiden efter höstens repetitionsövningar fram till mars är inneliggande rekrytåldersklass organiserad i förband, som relativt snabbt kan sättas in för begränsade stridsuppgifter. Förbandens styrka motsvarar ungefär en förstärkt brigad inom varje militär-område på fastlandet, en ingalunda föraktlig styrka. De är främst användbara för att skydda arméns mobilisering. Under sommaren kan den trupp, som är inne för utbildning, sedan grunderna för strid inlärts, användas för försvar av kaserter och närliggande förråd mot sabotage och kuppåtgärder.

Hemvärnet har en i huvudsak konstant, hög beredskap. En väsentlig uppgift för hemvärnet är skydd av arméns mobilisering. Det kan dessutom fördröja en fiendes framträngande genom att utlösa förberedd förbindelseförstöring. Hemvärnet kan vidare följa och övervaka fienden, var han än kom-

mer inom hela den yta, som skall försvaras.

En god mobiliseringsorganisation gagnar såväl den omedelbara som den långsiktiga beredskapen. Innan en redogörelse lämnas för vår *mobiliseringsberedskap* är det nödvändigt att något beröra krigsmaktens organisation. Den svenska krigsmakten är uppbyggd på värnplikens grund. Inom den krigsorganiserade armén utgör det aktiva befälet endast ca 5 % av det totala antalet befäl. Marinen och flygvapnet har en relativt sett större aktiv kader. För den krävande tjänsten som flygförare måste t. ex. huvudsakligen aktiv personal utnyttjas. De värnpliktigas fredstjänstgöring har vid alla försvarsgrenar begränsats till det som är oundgängligen nödvändigt för att bibringa dem erforderliga kunskaper och färdigheter — enskild utbildning och övning i avsedd befattning i krigsförbandet. En icke obetydlig del av krigsorganisationens materielbehov kan tillgodoses genom utnyttjande av civila tillgångar. Främst gäller detta bilar, traktorer, motorredskap, hjälpfartyg, transportflygplan m. m. Anskaffningskostnaderna i fred för krigsmakten kan därigenom hållas nere. Endast marinen och flygvapnet har — som ovan angivits — ständigt ett begränsat antal förband så fullständigt organiserade att de snabbt kan göras stridsberedda. Vid armén är detta förhållandet endast under en del av året. Armén har i fred en

organisation, som avpassats för att på billigast möjliga sätt utbilda soldater. Stående förband enligt internationella normer saknas. Därigenom kan vid armén en procentuellt större del av försvarsanslagen utnyttjas för anskaffning av krigsmateriel.

Först då läget kräver inkallas och utrustas de värnpliktiga för att bilda de enheter, som utgör vår krigsmakt. För den svenska krigsmakten eftersträvas en hög mobiliseringsberedskap. Här skall i korthet skildras hur detta mål uppnås vid armén.

Hög mobiliseringsberedskap innebär, att mobiliseringen kan genomföras snabbt. Den måste också vara skyddad mot de åtgärder, en angripare kan tänkas vidtaga för att försvåra vår mobilisering i samband med ett kuppattat anfall. Självfallet måste krigsförbanden vara så utbildade, att de omedelbart efter mobilisering kan sättas in i strid.

Snabb mobilisering uppnås genom att ett krigsförbands mobiliseringsplats väljes så, att den personal samt de fordon och övriga förnödenheter, som erfordras för krigsförbandet, kan erhållas i mobiliseringsplatsens omedelbara närhet. All personal är individuellt placerad i sina krigsbefattningar och får i fred en personlig order, som anger bl. a. mobiliseringsort. Hästar, hundar, bilar, traktorer m. m. tas ut och ägarna får ett uttagningsbesked, där inställelseplatsen vid mobilisering anges. Dessa förbere-

delser gör det möjligt, att snabbt sätta igång mobilisering genom beredskapslarm eller meddelande i rundradio. De möjliggör också mobilisering av hela armén eller enstaka krigsförband genom skriftliga personliga order, som sändes med post. En främmande makt torde ha mycket svårt att bedöma omfattningen av en dylik »tyst» mobilisering liksom även tidsförhållandena vid dess genomförande.

En skyddad mobilisering nås genom att förbandens krigsmateriel upplägges decentraliserat i förråd i anslutning till mobiliseringsplatserna på sådant sätt, att den blir mindre sårbar för angrepp från luften. F. n. är huvuddelen av arméns krigsmateriel upplagd på detta sätt — främst i förhyrda lokaler av sådan karaktär att de från luften icke kan särskiljas från övrig bebyggelse. Kvar på kasernerna finns i huvudsak endast den materiel, som behövs för utbildningen i fred. Arméns sårbarhet för anfall från luften även med atombomber eller andra stridsmedel är därför ringa, även om förvarningstiden är kort eller ingen alls. Sårbarheten kan ytterligare minskas genom intagande av fältdepåberedskap. Detta innebär en ytterligare utspridning av materialen till själva mobiliseringsplatserna. Fältdepåberedskap kan intagas på mycket kort tid, varvid även utbildade värnpliktiga kan användas som arbetskraft i stor utsträckning.

Bl. a. genom den individuella pla-

ceringen av personalen, får man krigsförband, som — *under förut-sättning att repetitionsövningar fått bedrivas planenligt* — omedelbart efter mobilisering är användbara för sina stridsuppgifter. För att tillfullo dra fördel härav, söker man på orter, där personaltillgång m. m. medger detta, mobilisera krigsförband av olika slag. Dessa sammanföres sedan till större enheter, sammansatta så, att de självständigt kan genomföra en större strid — operativa enheter. Våra minsta operativa enheter utgöres av brigader. Inom alla delar av landet, där befolkningstillgången medger, kan en fiende mötas med slagkraftiga enheter — brigader eller större förband — så snart de enskilda krigsförbandens mobilisering genomförts.

En hög mobiliseringsberedskap utgör sålunda — utan att vara en form av omedelbar beredskap såsom detta begrepp definierats här — i sig själv en beredskap mot kuppanfall och medger samtidigt att den omedelbara beredskapen, i form av stridsberedda förband, snabbt kan höjas. Här bör särskilt framhållas möjligheten att inkalla krigsförband till beredskapsövning med stöd av värnpliktslagen 27 § 2 mom.

Här har närmast redogjorts för arméns mobilisering. Vid kustartilleriet tillämpas i stort sett samma principer. Flottan och flygvapnet mobiliserar i två etapper. Den första, som genomföres mycket

snabbt, innebär att de i fred uppsatta enheterna fullbemannas. Under den andra organiseras övriga förband i huvudsak på samma sätt som vid armén och kustartilleriet.

Risken att Sverige blir utsatt för ett helt överraskande, lokalt anfall kan i nuvarande läge kanske icke anses överhängande. Ett kuppanfall mot Sverige kan utlösa ett storkrig. Angriparen vågar sannolikt icke ta risken av en kupp mot oss utan att gardera sig mot en sådan utveckling. Förberedelser måste också ha gjorts för övergång till metodiskt anfall, om kuppanfallet helt eller delvis avvisas. De åtgärder, han därvid måste vidta, torde icke helt kunna hemlighållas. Vi bör därför kunna räkna med att i tid få reda på om anfall förberedes mot oss. Sådan förvarning beräknas därigenom kunna erhållas att krigsmaktens huvuddel hinner mobilisera. Bärande motiv för kostnadskrävande åtgärder i syfte att väsentligt öka den omedelbara beredskapen saknas därför f. n. Att en omedelbar kupp icke är sannolik, utesluter icke att ett anfall snabbt kan organiseras. Vi måste därför vidmakthålla en hög mobiliseringsberedskap, så att vår omedelbara beredskap kan höjas snabbare än fienden genomför sina anfallsförberedelser. Vidare bör en fortsatt förbättring av luft- och kustbevakningen eftersträvas. Stridsledningen bör i större utsträckning finnas organiserad i fred. Likaså erfordras

ett ökat antal baser så att våra flygplan kan spridas ut. Flygvapnet kan annars tillfogas oersättliga förluster vid ett kuppattat anfall. Dessutom erfordras åtgärder för närskydd av särskilt utsatta platser.

Även om avvägningen mellan omedelbar och långsiktig beredskap i nuvarande läge anses rimlig, leder den tekniska utvecklingen till att möjligheterna och därmed även riskerna för kuppanfall ökar. Efter hand ökad tillgång på transportmedel — främst flygplan och landstigningsfarkoster med stor kapacitet — möjliggör, att även stora kuppföretag kan ansättas direkt från de inre delarna av angriparens territorium. Därmed ökar sannolikheten för att förberedelserna skall kunna hemlighållas. En god tillgång till atomvapen gör även förutsättningarna större för att snabbt åstadkomma erforderlig eldförberedelse för ett invasionsföretag och underlättar därigenom ett kuppanfall. Även den politiska utvecklingen kan under vissa betingelser öka riskerna för kuppföretag. Stormakternas fruktan för världskrig med atomvapen synes nämligen leda till en allt vidare tolkning av begreppet lokalt krig. I framtiden kan en angripare därför bedöma att ett kuppföretag mot vårt land icke nödvändigtvis leder till storkrig. Hans förberedelser kan då begränsas och möjligheterna till överraskning ökas. Utvecklingen kan sålunda framtvunga sådana förändringar i krigsmaktens organisation

att en högre omedelbar beredskap kan upprätthållas. Förändringar i det militärpolitiska läget kan ge helt nya utgångsvärden för bedömning av beredskapskraven.

En höjning av den omedelbara beredskapen kan genomföras på många olika sätt. Den lösning, som ur militär synpunkt ter sig mest effektiv, är en ökning av de värnpliktigas första tjänstgöring till NATO-standard, 18 månader. En sådan ökning av tjänstgöringstiden medför emellertid en kraftig ökning av kostnaderna. Så t. ex. måste befälskårerna i det närmaste fördubblas, likaså förlägningsutrymmena. Stora övningsområden måste köpas. Även om den ram, som hittills anvisats för försvarskostnaderna, måste omprövas i ett sådant läge, torde det av bl. a. ekonomiska skäl icke vara realistiskt att över huvud taget räkna med 18 månaders första tjänstgöring som ett alternativ, om rimliga krav på långsiktig beredskap alltjämt skall uppfyllas. Konsekvenserna av en så förlängd första tjänstgöring blir t. ex. för arméns del en välutbildad armé av nuvarande storleksordning men med undermålig utrustning eller en armé av starkt begränsad storlek. Att det förstnämnda alternativet icke är lämpligt, torde stå klart för alla i vår tid av teknisk utveckling. Det senare torde däremot tarva en mera ingående granskning.

I försvarsdebatten har ofta uttryckts önskemål att begränsa

kvantiteten till förmån för kvaliteten. I detta sammanhang har tanken på en svensk »elitarmé» framförts. En sådan tillgodoser kraven på omedelbar beredskap. Storleken av elitarmén och de förband av lokalförsvarskaraktär, som därutöver kan uppsättas, avgör om den långsiktiga beredskapen blir godtagbar. De stora avstånden och kommunikationernas sårbarhet omöjliggör en snabb omgruppering av armén — på t. ex. 1 à 2 dygn — från Skåne till Norrland. Flygtransport av större förband är av flera skäl otänkbar. Elitarmén måste därför vara så stor, att stridskrafter av rimlig storlek kan disponeras inom mer än en del av landet. Dess kvalitet måste vara klart överlägsen fientliga förbands, därför att den erforderliga kvantiteten icke kan erhållas. Elitarmétanken förutsätter, att våra stridskrafter efter hand skall kunna slå en invaderande fiende för att snabbt kunda vända sig mot nästa, som framrycker utan att möta praktiskt taget något motstånd. För att beräkningarna skall grunda sig på ett fast organisatoriskt underlag, avses dock här med elitförband endast ett förband där personalens utbildningstid m. m. och utrustningens kvalitet är *lika* med ett stormaktsförbands av motsvarande storlek.

I ett sådant förband måste allt befäl och vissa specialister vara fast anställda. Detta innebär t. ex. att i en skyttegrupp om 7 man ingår två fast anställda underbefäl. De värn-

pliktiga måste ha en första tjänstgöringstid på 18 månader. 1 månads repetitionsövning fullgöres vartannat år under de 10 år de värnpliktiga kvarstår i elitarmén. De kan därefter överföras till lokalförsvaret, där repetitionsövning äger rum vart 6:e år.

Krigsmaterielen, som måste vara högmodern, torde behöva omsättas efter ca 10 år. Utöver den utrustning vi nu har, måste elitförbanden förstärkas bl. a. med ett ökat antal stridsvagnar och bandgående artilleri liksom i stormaktsarméerna.

Om vi organiserar vår armé enligt här angivna principer får vi — inom nuvarande kostnadsram — en elitarmé och en lika stor lokalförsvarsarmé, som tillsammans uppgår till ca $\frac{1}{4}$ av våra nuvarande arméstridskrafter styrka. Med ett så begränsat antal förband måste kravet på långsiktig beredskap uppges. Det blir icke längre möjligt att med utsikt till framgång försvara mer än en ringa del av vårt land. Elitarmén torde sålunda icke erbjuda en lösning av vårt försvarsproblem.

En annan möjlighet att skapa en kontinuerlig omedelbar beredskap är, att låta de värnpliktiga inrycka till första tjänstgöring vid olika tidpunkter vid olika utbildningsanstalter. Härigenom skulle inom varje del av landet alltid finnas en styrka i omedelbar beredskap. Lösningen är emellertid förenad med väsentliga utbildningstekniska olägenheter. Den torde dock vara

ekonomiskt och organisatoriskt genomförbar. Jämsides med andra tänkbara framtidslösningar måste detta alternativ närmare studeras.

Den omedelbara beredskapen ställer delvis andra krav än den långsiktiga. I några avseenden råder ett direkt motsatsförhållande.

Om en angripare har valfrihet, vilket givetvis icke alltid är fallet, väljer han den anfallsmetod, som bedömes snabbast ge resultat. Mot ett land med låg militär kuppberedskap, centraliserad samhällsledning och bristfällig underrättelsetjänst kan ett kuppföretag, trots de svårigheter som från tekniska och underhållsmässiga synpunkter är förknippade därmed, vara det gynnsammaste anfallsalternativet. Hög beredskap vid luftbevakningen, omedelbart startberedda flygförband och sjöstyrkor samt omedelbart tillgängliga kuppförsvarsstyrkor vid förband, förråd, baser, knutpunkter och andra känsliga platser får då avgörande betydelse. Möjligheterna att hindra kuppföretagets genomförande är huvudsakligen beroende av de omedelbara åtgärderna. Kvantitet, kvalitet och ut hållighet hos de militära styrkor, som ej hinner sättas in i tid, saknar betydelse.

Om å andra sidan för mycket satsas på kuppförsvaret på bekostnad av försvaret mot metodiska anfall väljer en fiende sistnämnda alternativ. De åtgärder, som vidtagits, och de kostnader, som lagts ned för

att hålla stående stridsberedda styrkor eller för att öka mobiliseringsberedskapen m. m., har ringa betydelse i ett läge, då förvarning erhållits, så att hela krigsmakten hunnit ställas på krigsfot innan ett storanfall slås ut. Allt som kunnat göras för att öka krigsmaktens styrka och uthållighet har däremot värde.

Vår krigsmakt har begränsade resurser. Vi måste därför vid avvägningen mellan ytterlighetsalternativen strikt följa principen, att satsa endast så mycket på beredskap mot kuppföretag, som verkligen svarar mot läget. »Improduktiva» beredskapskostnader för försvaret måste undvikas. Alla möjligheter att kombinera åtgärder för omedelbar beredskap med sådana åtgärder, som även tjänar utbildningen, förbättrar utrustningen och ökar förbandens stridsvärde över huvud, bör tillvaratas. Denna avvägning har i rådande läge lett till det system, som nu tillämpas. Systemet kräver, att särskilda förbe-

redelser måste vidtas så snart även svaga indikationer föreligger om en skärpning av läget. Erfarenheten visar att en statsledning under sådana förhållanden tvekar att tillgripa en beredskapsförstärkning inför de ekonomiska konsekvenser och de ingrepp i samhällslivet, som exempelvis mobilisering och utrymning innebär. Detta torde vara det nuvarande systemets allvarligaste svaghet.

Rätt avvägning mellan de olika beredskapskraven är en förutsättning för att största möjliga effekt skall erhållas av krigsmakten. I de studier angående krigsmaktens framtida utformning, som fortlöpande bedrives, ägnas denna avvägning särskild uppmärksamhet, så att vår beredskap kan avpassas efter de reella riskerna. En angripare bör ej finna någon lucka att utnyttja. Därigenom löser krigsmakten även sin primära uppgift — att vara fredsbevarande.